

تعیین ساختار عاملی مقیاس سنجش حل مسئله اجتماعی: فرم کوتاه تجدید نظر شده

دکتر مهدیه صالحی*

دکتر شیرین کوشکی**

دکتر مژگان سپاه منصور***

صادق تقی لو****

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۷/۲۰ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۸/۹/۱

چکیده

به منظور بررسی ساختار عاملی و ویژگی های روانسنجی پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده)، ۲۵۳ دانشجوی پسر و ۲۷۵ دانشجوی دختر دانشگاه های آزاد اسلامی پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (۲۰۰۲) و پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت (۱۹۹۱) را تکمیل کردند. تحلیل مؤلفه های اصلی، پنج عامل نظری حل مسئله اجتماعی (شامل جهت گیری مثبت نسبت به مسئله، جهت گیری منفی نسبت به مسئله، حل منطقی مسئله، سبک اجتنابی و سبک تکانشی / بی دقتی) را تأیید و نتایج تحلیل عاملی تأییدی از ساختار عاملی به دست آمده را حمایت کرد. ضرایب همبستگی بین عامل های پرسشنامه حل مسئله اجتماعی و پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت مبین روایی همگرایی این پرسشنامه است. ضرایب آلفای کرونباخ برای عامل های جهت گیری مثبت نسبت به مسئله، جهت گیری منفی نسبت به مسئله، حل منطقی مسئله، سبک اجتنابی و سبک تکانشی / بی دقتی، به ترتیب ۰/۶۸، ۰/۷۷، ۰/۷۱، ۰/۸۰ و ۰/۷۳ به دست آمد. نتایج پژوهش حاضر، ثبات ساختار عاملی پرسشنامه حل مسئله اجتماعی و اعتبار آن را برای سنجش حل مسئله اجتماعی در دانشجویان ایرانی نشان می دهد.

واژه های کلیدی: پرسشنامه حل مسئله اجتماعی، ساختار عاملی، تحلیل عاملی اکتشافی، تحلیل عاملی تأییدی و دانشجویان.

E-mail: M- salehi@ iauctb.ac.ir

E-mail: shirin_kooshki@yahoo.com

E-mail: DrsepahMansour@ yahoo.com

Email: Sadeght81@gmail.com

* استادیار گروه روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

** استادیار گروه روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

*** استادیار گروه روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

**** دانشجوی دوره دکتری روانشناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

حل مسئله اجتماعی^۱ فرایندی شناختی - عاطفی - رفتاری است که به واسطه آن افراد تلاش می کنند، برای مسائلی که در زندگی روزمره با آن مواجه می شوند، راه حل های موثر و انطباقی پیدا کنند (دیزریلا و نزو^۲، ۱۹۹۰، جفه^۳ و دیزریلا، ۲۰۰۹). از حیث نظری، الگوی پردازش اطلاعات سنتی حل مسئله را به عنوان مجموعه ای از مهارت های شناختی، شامل شناسایی مسئله، هدف گزینی، انتخاب راه حل های مناسب و ارزیابی نتایج حل مسئله تلقی می کند. الگوی مذکور ابعاد انگیزشی، عاطفی و رفتاری حل مسئله را به طور قابل ملاحظه ای مورد غفلت قرار می دهد (لوگان^۴، ۱۹۸۹؛ نقل از سو و شک^۵، ۲۰۰۵). با این وجود، الگوی حل مسئله اجتماعی دیزریلا و نزو (۱۹۹۰) نسخه جدیدی از الگوی پردازش اطلاعات مرتبط با حل مسئله قلمداد می گردد. چنین فرض می شود که حل مسئله کارآمد (اثربخش) به جهت گیری مثبت نسبت به حل مسئله^۶ و به کارگیری موثر مهارت های حل منطقی مسئله^۷ بستگی دارد. حل مسئله اجتماعی زمانی ناکارآمد محسوب می شود که با یک جهت گیری منفی نسبت به مسئله^۸، تکانشگری و یا تعلل و اجتناب شدید همراه گردد. با توجه به مفهوم کیفیت زندگی که در آن ابعاد مختلفی نظیر بهزیستی مولد^۹ (به طور مثال، شایستگی و زیبایی) مدنظر قرار می گیرد (فلس و پری^{۱۰}، ۱۹۹۵؛ والاندر، اسپچیمیت و کوت^{۱۱}، ۲۰۰۱)، حل مسئله اجتماعی تحت عنوان شاخصی از کفایت فردی می تواند به صورت نشانگر کیفیت زندگی در تعاملات بین فردی مورد توجه قرار گیرد.

الگوی مقابله حل مسئله اجتماعی دیزریلا (۱۹۸۶؛ نقل از سو و شک، ۲۰۰۵) یکی از جامع ترین الگوهای حل مسئله اجتماعی است. بر اساس دیدگاه دیزریلا و گیلفورد^{۱۲} (۱۹۷۱)، به نقل از دیزریلا، نزو و میدو-لیورز^{۱۳}، (۲۰۰۴) حل مسئله اجتماعی یک فرایند چند بعدی تعاملی است که از دو مؤلفه اصلی نسبتاً مستقل تشکیل شده، این دو مؤلفه عبارتند از: الف) جهت گیری نسبت به مسئله^{۱۴} و ب) مهارتهای حل مسئله یا سبک های حل مسئله^{۱۵}. جهت گیری نسبت به مسئله اشاره به چگونگی توجه افراد به مسائل در محیط اطراف آنان دارد و تا حدودی الگوی شناختی - هیجانی ثابتی که افراد نسبت به مسائل زندگی خود دارند و چگونگی ارزیابی آنان از ظرفیت های حل مسئله ای خود را نشان می دهد (دیزریلا و نزو، ۲۰۰۱). دیزریلا و نزو (۲۰۰۱) دو عامل جهت گیری مثبت نسبت به مسئله^{۱۶} (PPO) و جهت گیری منفی نسبت به مسئله^{۱۷} (NPO) را معرفی کردند. دو عامل مذکور بخشی از مدل

-
- 1 - social problem solving
 - 2- D'Zurilla & Nezu
 - 3 -Jaffee
 - 4 - Logan
 - 5 - Sui & Shek
 - 6 - positive problem orientation
 - 7 - rational problem solving
 - 8 - negative problem solving
 - 9 - productive well-being
 - 10 - Felce & Perry
 - 11 - Wallander, Schmitt & Koot
 - 12 - Gilford
 - 13 - Maydeu- Olivares
 - 14 - problem orientation
 - 15 - problem solving styles
 - 16 - positive problem orientation (PPO)
 - 17 - negative problem orientation (NPO)

پنج عاملی حل مسئله اجتماعی دیزریلا و نزو (۱۹۹۰) محسوب می شود که ممکن است تمایلات افراد برای درگیر شدن در حل مسئله موثر را افزایش یا کاهش دهد. اما سه عامل باقی مانده همگی بر سبک های حل مسئله اشاره دارند، که از حل منطقی مسئله^۱ (RPS)، سبک بی دقتی / تکانشی^۲ (ICS) و سبک اجتنابی^۳ (AS) تشکیل شده است. سبک های حل مسئله فعالیت های شناختی و رفتاری آشکاری هستند که به دنبال پیدا کردن راه حلی برای یک مسئله ویژه می باشند. به عبارت دیگر، سبک حل مسئله، یک الگوی ویژه از کنش ها و افکار است و در افرادی که برای حل مسئله معینی تلاش می کنند، دیده می شود (دیزریلا، نزو، میدو- الیورز، ۲۰۰۲، ص ۴).

پرسشنامه حل مسئله اجتماعی^۴ (SPSI) ابزاری است که براساس مدل حل مسئله اجتماعی دیزریلا (۱۹۸۶)، به نقل از سو و شک، (۲۰۰۵) ساخته شده است. اولین نسخه آن ۷۰ سوال داشت و اعتبار و روایی آن در مجموعه ای از مطالعات اعتباریابی با استفاده از نمونه های بالینی و غیر بالینی تایید گردیده است (دیزریلا، ۱۹۸۶؛ نقل از سو و شک، ۲۰۰۵). بر پایه ارزیابی های مبسوط دیزریلا و همکاران (۱۹۹۶) و دیزریلا و همکاران (۲۰۰۲) از ساختار عاملی پرسشنامه حل مسئله اجتماعی، فرم ۷۰ سوالی آن به فرم ۵۲ سوالی و فرم ۵۲ سوالی آن به فرم ۲۵ سوالی تقلیل یافت. پرسشنامه حل مسئله اجتماعی- فرم کوتاه تجدید نظر شده^۵ (SPS-R:SF) همانند فرم ۷۰ سوالی و ۵۲ سوالی آن از ۵ خرده مقیاس تشکیل شده است. اولین خرده مقیاس این پرسشنامه جهت گیری مثبت نسبت به مسئله است که حل مسئله انطباقی^۶ را به کمک ویژگی هایی نظیر: آمادگی کلی جهت ارزیابی مسائل به صورت چالش برانگیز، خوش بینی نسبت به حل مسائل، باور فرد مبنی بر توانایی او در حل موفقیت آمیز مسائل و رضایت خاطر نسبت به تعهد در قبال حل مسائل، ارزیابی می کند. خرده مقیاس دوم، به جهت گیری منفی نسبت به مسئله مربوط است که یک مجموعه شناختی عاطفی غیر انطباقی را ارزیابی می کند و شامل تمایل کلی به نگرستن مسائل به مثابه تهدیدات عمده، بدبینی درباره توانایی خود در حل مسئله و ناامیدی و احساس ناراحتی زود هنگام در مواجهه با مسائل است. خرده مقیاس سوم، حل منطقی مسئله است که میزان کاربرد منطقی، سنجیده، نظامدار و ماهرانه اصول و راهبردهای حل مسئله کارآمد را ارزیابی می کند. خرده مقیاس چهارم، به سبک تکانشی / بی دقتی اشاره می کند که یک الگوی حل مسئله ناقص است و به وسیله تلاش های حل مسئله فعال که تکانشی / بی دقتی، ناکامل، عجولانه، کوتاه بینانه هستند، مشخص می شود. خرده مقیاس نهایی، سبک اجتنابی است که الگوی حل مسئله ناقص دیگری را که به کمک اهمال کاری، انفعالی بودن، تنبلی یا وابستگی مشخص می شود را نشان می دهد (مک موران و مک گوئر^۷، ۲۰۰۵).

دیزریلا و دیگران (۲۰۰۲) اعتبار پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده) را با استفاده از روش بازآزمایی و هماهنگی درونی مورد مطالعه قرار داده و ملاحظه کردند جهت گیری منفی نسبت به مسئله در مقایسه با دیگر عامل ها از ثبات بالایی در طول زمان (سه هفته) برخوردار است. از طرف دیگر در این مطالعه

- 1- Rational problem solving (RPS)
- 2 - impulsive/carelessness style(ICS)
- 3- avoidance style(AS)
- 4 - Social Problem Solving Inventory(SPSI)
- 5 - Social Problem Solving Inventory - Revised Short Form (SPS-R:SF)
- 6 - constructive problem solving
- 7- McMurrin & McGuier

ضرایب الفای کرونباخ^۱ محاسبه شد که جهت گیری منفی نسبت به مسئله، سبک اجتنابی و حل منطقی مسئله در مقایسه با دو عامل دیگر از هماهنگی درونی بالاتری برخوردار بودند. بر این اساس دیزریلا و دیگران (۲۰۰۲) به این نتیجه رسیدند که شواهد قوی در حمایت از اعتبار SPS-R:SF وجود دارد. همچنین آنها با استفاده از بررسی همبستگی بین SPS-R:SF و پرسشنامه های افسردگی، اضطراب، درماندگی^۲ و افکار خودکشی روایی همگرای پرسشنامه جدید را بررسی کردند. نتایج این بررسی نشان داد که بین تمام خرده مقیاسهای SPS-R:SF و پرسشنامه های افسردگی، اضطراب و درماندگی همبستگی معناداری وجود دارد و عامل جهت گیری منفی نسبت به مسئله بالاترین همبستگی را با اضطراب نشان داد ($r=0/61$). از طرف دیگر دیزریلا و دیگران (۲۰۰۲) با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی، به بررسی این سوال پرداختند که آیا ساختار SPS-R:SF با مدل پنج عاملی تجدید نظر شده حل مسئله اجتماعی همخوانی دارد. نتایج مطالعه شاخص برازندگی تطبیقی^۳ (CFI) را برابر با ۰/۹۱ و شاخص تعدیل شده برازندگی^۴ (AGFI) را برابر با ۰/۸۹ نشان داد که حاکی از برازش مناسب مدل پنج عاملی با داده های آنها بود. مطالعه هاوکینز، سوفرونوف و شفیلد^۵ (زیر چاپ) نیز همسو با یافته های دیزریلا و دیگران (۲۰۰۲) در استرالیا با گروه ۱۶-۲۵ ساله هماهنگی درونی (الفای کرونباخ) عامل های SPS-R:SF را بین ۰/۷۳ تا ۰/۹۰ گزارش کردند. این مطالعه از بین شاخص های برازندگی تنها به CFI (۰/۹۰) و جذر برآورد واریانس خطای تقریب^۶ ($RMSEA=0/60$) اشاره کرده و بر اساس آن برازش مدل پنج عاملی را با داده ها خوب ارزیابی کرده است. سو و شک (۲۰۰۵) نیز ویژگی های روانسنجی SPS-R:SF را با استفاده از یک نمونه ۱۴۶۲ نفری در کشور هنگ کنگ مورد مطالعه قرار دادند، در این مطالعه هماهنگی درونی عامل ها با استفاده از الفای کرونباخ محاسبه دامنه آن بین ۰/۶۵ تا ۰/۸۱ گزارش شد. آنها در این مطالعه با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی نشان دادند مدل پنج عاملی SPS-R:SF در مقایسه با مدل چهار عاملی، شاخص های برازندگی بالاتری نشان می دهد. در این مطالعه روایی همگرای مقیاس SPS-R:SF با استفاده از بررسی همبستگی عامل های آن با عامل های شاخص واکنش بین فردی^۷ مورد بررسی قرار گرفت که نتایج نشان داد، خرده مقیاس پاسخ همدلانه^۸ با جهت گیری مثبت نسبت به مسئله ($r=0/36$) و حل منطقی مسئله ($r=0/33$) همبستگی مثبت و با سبک اجتنابی ($r=-0/33$)، جهت گیری منفی نسبت به مسئله ($r=-0/14$) و سبک تکانشی/بی دقتی ($r=-0/20$) همبستگی منفی دارد. از طرف دیگر خرده مقیاس آشفتنگی شخصی^۹ با جهت گیری مثبت نسبت به مسئله ($r=-0/23$) و حل منطقی مسئله ($r=-0/11$) همبستگی منفی و با سبک اجتنابی ($r=0/32$)، جهت گیری منفی نسبت به مسئله ($r=0/52$) و سبک تکانشی/بی دقتی ($r=0/13$) همبستگی مثبت دارد.

پرسشنامه حل مسئله اجتماعی - فرم کوتاه تجدید نظر شده دیزریلا و دیگران (۲۰۰۲) یکی از پرسشنامه هایی

-
- 1 - Cronbach alpha coefficient
 - 2 - hopelessness
 - 3 - Comparative Fit Index (CFI)
 - 4 - Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)
 - 5 - Howkins, Sofronoff & Sheffield
 - 6 - Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)
 - 7 - interpersonal reactivity index
 - 8 - empathic response
 - 9 - personal distress

است که برای ارزیابی حل مسئله اجتماعی در سطح جهان به وسعت مورد استفاده پژوهشگران قرار گرفته است. با این وجود تعداد اندکی از پژوهشگران ویژگی های روانسنجی آن را مورد بررسی قرار داده اند (هاوکینز و دیگران، زیرچاپ). از طرف دیگر با توجه به نیاز پژوهشگران کشور برای استفاده از پرسشنامه حل مسئله اجتماعی در پژوهش های روانشناختی، هیچ پژوهشی ویژگی های روانسنجی این پرسشنامه را مورد بررسی قرار نداده است. به همین دلیل پژوهش حاضر قصد دارد با استفاده از یک نمونه ایرانی به بررسی ویژگی های روانسنجی پرسشنامه حل مسئله اجتماعی - فرم کوتاه تجدید نظر شده بپردازد. برای دست یابی به این هدف پرسش های زیر مطرح شده است: آیا مقیاس حل مسئله اجتماعی در جامعه دانشجویان ایرانی از اعتبار کافی برخوردار است؟ آیا مقیاس حل مسئله اجتماعی در جامعه دانشجویان ایرانی از روایی مناسبی برخوردار است؟ مقیاس حل مسئله اجتماعی از چه عواملی تشکیل شده است؟

در این پژوهش اعتبار پرسشنامه حل مسئله اجتماعی - فرم کوتاه تجدید نظر شده با استفاده از ضریب الفای کرونباخ و روایی همگرای آن از طریق بررسی همبستگی عامل های آن با پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت^۱ (BFI) مورد ارزیابی قرار گرفته است. روایی سازه آن نیز با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی بر اساس تحلیل مؤلفه های اصلی^۲ بررسی شده است. از آنجا که انتظار می رفت همسو با مطالعه دیزریلا و دیگران (۲۰۰۲) عامل های پرسشنامه حل مسئله اجتماعی با یکدیگر همبسته باشند، برای تعیین ساختار ساده مقیاس از روش چرخش ابلیمین^۳ استفاده شده است. و در نهایت تأیید عوامل استخراج شده با بهره گیری از روش تحلیل عاملی تأییدی مورد بررسی قرار گرفته است.

روش

گروه نمونه پژوهش حاضر شامل ۵۲۸ (۲۵۳ پسر و ۲۷۵ دختر) دانشجوی دوره کارشناسی بودند که با استفاده از روش نمونه برداری چند مرحله ای از دانشگاه های آزاد اسلامی واقع در استان تهران انتخاب شدند. رشته های تحصیلی گروه نمونه عبارت بودند از: رشته های مهندسی صنایع، مهندسی پلیمر و مهندسی نفت (از دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات)، رشته های زبان انگلیسی، روانشناسی و علوم اجتماعی (از دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن)، رشته های زمین شناسی، جغرافیا و برنامه ریزی شهری (از دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر) و رشته های مهندسی کشاورزی، مدیریت و حقوق (از دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج). دامنه سنی آزمودنی ها بین ۱۷-۳۲ و میانگین سنی برای دختران ۲۲/۰۸ ($SD = ۲/۹۸$) و برای پسران ۲۲/۵۳ ($SD = ۳/۳۲$) بود.

در این پژوهش ابزار زیر به کار گرفته شد:

الف) پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده): این پرسشنامه به وسیله دیزریلا و همکاران (۲۰۰۲) جهت اندازه گیری پاسخ های شناختی، عاطفی و رفتاری به موقعیت های حل مسئله ای در زندگی واقعی طراحی شده است. این پرسشنامه شامل ۲۵ سوال است که بر روی یک مقیاس پنج درجه ای به هیچ وجه در

- 1 - Big Five Inventory (BFI)
- 2 - principle component analysis
3. Oblimin rotation with Kaiser Normalization

مورد من صادق نمی‌کند (صفر) تا کاملاً در مورد من صادق می‌کند (۴) درجه بندی شده است. نیمی از سوالات به صورت مثبت (مثل «به نظر من هر مسئله ای قابل حل است») و نیم دیگر به صورت منفی (مثل «برای ارزیابی نتایج تلاشم، وقت صرف نمی‌کنم») بیان شده است. این پرسشنامه از پنج خرده مقیاس تشکیل شده است که عبارتند از: جهت گیری مثبت نسبت به مسئله، جهت گیری منفی نسبت به مسئله، حل منطقی مسئله، سبک اجتنابی و سبک تکانشی/ بی دقتی.

ب) پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت: این پرسشنامه ویژگی های اصلی پنج عامل را از طریق عبارات کوتاه اندازه گیری می‌کند. به عبارت دیگر، احساس نیاز نسبت به اندازه گیری مولفه های اصلی پنج عامل شخصیت از طریق عبارات کوتاه، جان، دونا هو و کنتل^۱ (۱۹۹۱؛ به نقل از کورتکو و هانا^۲، ۲۰۰۴) را به ساخت BFI ترغیب کرد. بر این اساس، BFI اندازه گیری موثر و منعطف ابعاد پنج گانه شخصیت را وقتی اندازه گیری متمایز وجوه فردی منظور نظر نیست، فراهم می‌کند (جان و استیواستاوا^۳، ۱۹۹۹). پرسشنامه پنج عامل (جان، دونا هو و کنتل، ۱۹۹۱؛ به نقل از جان و استیواستاوا، ۱۹۹۹) شامل ۴۴ سوال با عبارت کوتاه است که بر روی یک مقیاس پنج درجه‌ای از کاملاً مخالف = ۱ تا کاملاً موافق = ۵ درجه بندی شده است. (رامستد و جان، زیر چاپ). ویژگی های روانسنجی این پرسشنامه به وسیله گراوند، شکری، افضلی و طولابی (زیر چاپ) در ایران مورد بررسی قرار گرفته است. آنها ضریب پایایی عامل های این پرسشنامه را با روش آلفای کرونباخ محاسبه و ضریب محاسبه شده را برای عامل های روان رنجورخویی^۴، برون گرایی^۵، پذیرش^۶، سازگاری^۷ و وظیفه شناسی^۸ به ترتیب ۰/۸۰، ۰/۷۰، ۰/۷۷، ۰/۵۶ و ۰/۸۲ گزارش کرده اند.

پس از آماده سازی پرسشنامه های پژوهش و مشخص شدن گروه نمونه و هماهنگی با مسئولان پژوهشی دانشگاه های آزاد واحد علوم و تحقیقات، کرج، اسلامشهر و رودهن به کلاس های مورد نظر (که بیشتر براساس رشته و سال ورود به دانشگاه انتخاب شده بودند) مراجعه و در صورت موافقت مدرس کلاس قبل از شروع درس و در صورت عدم موافقت در پایان درس پرسشنامه ها در بین دانشجویان داوطلب به پاسخ به سوالات توزیع گردید. در راهنمای پرسشنامه ها ضمن ارائه راهنمایی های لازم در زمینه چگونگی پاسخ دهی، به این نکته اشاره شد که دانشجویان از نوشتن نام و نام خانوادگی خودداری نمایند. تاکید بر خودداری دانشجویان از نوشتن نام و نام خانوادگی به این دلیل بود که آنها در پاسخدهی به پرسش های مقیاس حل مسئله اجتماعی دچار سوگیری نشوند. لازم به توضیح است که، با توجه به تعداد سوالات، میانگین زمان پاسخ به سوالات پرسشنامه ها ۲۰-۳۰ دقیقه پیش بینی شده بود.

- 1 - John, Donahue & Kentle
- 2 - Korotkove & Hannah
- 3 - Srivastava
- 4 - neuroticism
- 5 - extroversion
- 6 - openness
- 7 - agreeableness
- 8 - conscientiousness

یافته‌ها

به منظور ارزیابی هماهنگی درونی پرسشنامه حل مسئله اجتماعی، ضرایب آلفای کرونباخ برای هر یک از خرده مقیاس‌ها به صورت جداگانه محاسبه شد. ضرایب آلفای کرونباخ برای عامل‌های جهت‌گیری مثبت نسبت به مسئله، جهت‌گیری منفی نسبت به مسئله، حل منطقی مسئله، سبک اجتنابی و سبک تکانشی / بی‌دقتی، به ترتیب ۰/۶۸، ۰/۷۷، ۰/۷۱، ۰/۸۰ و ۰/۷۳ به دست آمد که براساس این نتایج می‌توان گفت خرده مقیاس‌های پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده) از هماهنگی درونی مناسبی برخوردار است.

در این پژوهش همسو با مطالعه دیزیلا و دیگران (۲۰۰۲) برای بررسی روایی همگرایی پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده) همبستگی بین عامل‌های حل مسئله اجتماعی و صفات شخصیت برون‌گرایی، روان رنجورخویی، پذیرش، سازگاری و وظیفه‌شناسی محاسبه شد. جدول ۱ همبستگی بین عامل‌های حل مسئله اجتماعی و صفات شخصیت را نشان می‌دهد که بر اساس آن عامل‌های جهت‌گیری مثبت نسبت به مسئله (PPO) و حل منطقی مسئله (RPS) با عامل روان رنجورخویی (N) همبستگی منفی و با دیگر عامل‌های شخصیت همبستگی مثبت دارد. از طرف دیگر عامل‌های جهت‌گیری منفی نسبت به مسئله (NPO)، سبک اجتنابی (AS) و سبک تکانشی / بی‌دقتی (ICS) با عامل روان رنجورخویی همبستگی مثبت و با دیگر عامل‌های شخصیت همبستگی منفی دارد. نتایج این جدول نشان می‌دهد پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده) از روایی همگرا برخوردار است.

جدول ۱: همبستگی بین عامل‌های حل مسئله اجتماعی و صفات شخصیت

AS	ICS	RPS	NPO	PPO	
۰/۱۹۳**	۰/۲۱۵**	-۰/۱۷۳**	۰/۵۰۱**	-۰/۲۱۵**	N
-۰/۱۰۴*	-۰/۰۶۶	۰/۱۲۳**	-۰/۱۹۸**	/۰۹۷*	E
-۰/۱۶۱**	-۰/۰۶۳	۰/۱۸۸**	-۰/۱۴۱**	۰/۳۰۵**	O
-۰/۰۶۴	-۰/۱۰۵*	۰/۱۵۷**	-۰/۰۵۱	۰/۰۹۶*	A
-۰/۱۹۳**	-۰/۱۳۸**	۰/۲۲۷**	-۰/۱۴۹**	۰/۲۴۸**	C

PPO = جهت‌گیری مثبت به مسئله؛ RPS = حل منطقی مسئله؛ AS = سبک اجتنابی؛ ICS = سبک تکانشی/بی‌دقتی؛ NPO = جهت‌گیری منفی نسبت به مسئله؛ N = روان رنجورخویی؛ E = برون‌گرایی؛ O = پذیرش؛ A = سازگاری و C = وظیفه‌شناسی.

*P < ۰/۰۵ و **P < ۰/۰۱

جدول ۲ شاخص‌های توصیفی شامل میانگین، انحراف استاندارد و ضرایب همبستگی بین خرده مقیاس‌های پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده) را نشان می‌دهد.

جدول ۲: میانگین، انحراف استاندارد و ضرایب همبستگی بین عامل های پرسشنامه SPS-R:SF

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	PPO	RPS	NPO	AS	ICS
PPO	۱۲/۰۹	۳/۷۷	-				
RPS	۱۲/۵۶	۳/۸۶	** /۲۰۴	-			
NPO	۷/۷۱	۴/۲۲	** -۰/۱۸۶	* -۰/۰۹۱	-		
AS	۶/۲۰	۳/۲۵	** -۰/۲۲۴	** -۰/۱۱۴	** ۰/۴۳۳	-	
ICS	۸/۷۱	۳/۶۲	-۰/۰۵۲	-۰/۰۸۴	** ۰/۴۱۹	** ۳/۶۵	-

PPO = جهت گیری مثبت به مسئله؛ RPS = حل منطقی مسئله؛ AS = سبک اجتنابی؛ ICS = سبک تکانشی/بی

دقتی و NPO = جهت گیری منفی نسبت به مسئله.

**P < ۰/۰۱ و *P < ۰/۰۵

بر اساس نتایج تحلیل مؤلفه‌های اصلی، شاخص کفایت نمونه‌برداری کیسر مایر اوکلین (KMO)^۱ برابر با ۰/۸۵۴ و نتیجه آزمون کرویت بارتلت^۲، با درجه آزادی ۲۷۶، در سطح معناداری ۰/۰۰۱، برابر با ۲۷۵۲/۳۶ به دست آمد. این شرایط، امکان انجام تحلیل عاملی را برای فرم کوتاه تجدید نظر شده پرسشنامه حل مسئله اجتماعی فراهم ساخت. از آنجا که انتظار می‌رفت همسو با مطالعه دیزریلا و همکاران (۲۰۰۲) عامل‌ها با یکدیگر همبسته باشند، از روش چرخش ابلیمین استفاده شد. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی ارزش‌های ویژه^۳ عامل‌های جهت گیری منفی نسبت به مسئله، حل منطقی مسئله، جهت گیری مثبت نسبت به مسئله، سبک اجتنابی و سبک تکانشی / بی دقتی را به ترتیب ۴/۷۴، ۲/۹۶، ۱/۵۱، ۱/۲۶ و ۱/۲۲ نشان داد. از طرف دیگر این تحلیل نشان داد عامل‌های جهت گیری منفی نسبت به مسئله ۱۹/۷۶ درصد، حل منطقی مسئله ۱۲/۳۳ درصد، جهت گیری مثبت نسبت به مسئله ۶/۲۹، سبک اجتنابی ۵/۲۶ درصد و سبک تکانشی / بی دقتی ۵/۰۹ درصد (و در مجموع ۴۸/۷۴ درصد) از کل واریانس حل مسئله اجتماعی را تبیین می‌کند.

1. Kaiser-Meyer-Oliken (KMO)
2. Bartlett's Test of Sphericity
3 - Eigenvalue

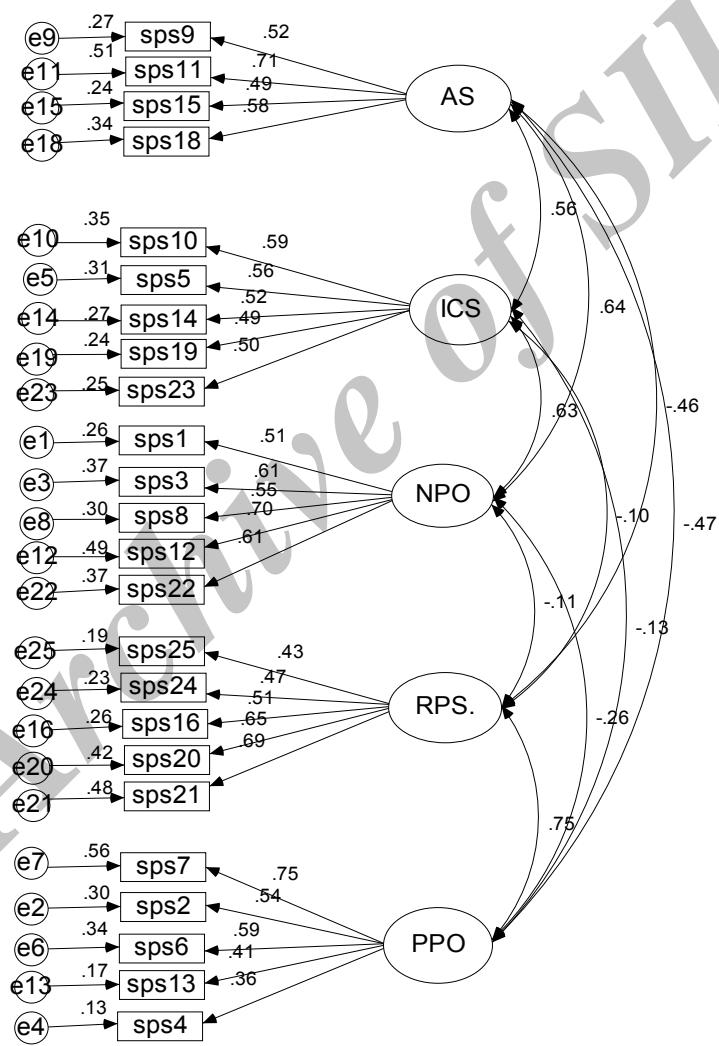
جدول ۳: ماتریس ساختار چرخش یافته حل مسئله اجتماعی به شیوه ابلیمن

عامل ها		گویه ها
جهت گیری مثبت	جهت گیری منفی	
جهت گیری مثبت	جهت گیری منفی <td>۴</td>	۴
۰/۶۸۶		۶
۰/۶۴۳		۱۳
۰/۵۹۵		۲
۰/۴۴۵		۷
۰/۴۱۲		۲۲
	۰/۷۰۳	۱
	۰/۶۸۷	۱۲
	۰/۶۸۶	۳
	۰/۶۲۷	۸
	۰/۴۰۸	۲۵
	۰/۶۳۱	۲۴
	۰/۶۲۲	۲۱
	۰/۵۹	۱۶
	۰/۵۸۹	۲۰
	۰/۵۵۲	۱۸
	۰/۶۹۷	۱۵
	۰/۶۶۹	۱۱
	۰/۶۱۳	۹
	۰/۴۶۲	۱۹
۰/۷۳۳		۱۰
۰/۶۸۹		۱۴
۰/۶۲۹		۵
۰/۵۸۵		۲۳
۰/۳۹۸		

همان گونه که در جدول بالا مشاهده می شود اغلب گویه ها، بار عاملی مناسبی دارند. با دقت در بارهای عاملی، می توان به نقش با اهمیت هر یک از گویه ها در تبیین و معرفی ابعاد پنج گانه حل مسئله اجتماعی پی برد. لازم به توضیح است که گویه ۱۷ به دلیل نامناسب بودن (بار عاملی ضعیف) حذف شد.

در این پژوهش برای بررسی روایی سازه پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده) تحلیل

عاملی تأییدی با استفاده از نرم افزار AMOS^۱ نسخه ۷ انجام شد تا مشخص شود الگوی پنج عاملی حل مسئله اجتماعی تا چه اندازه با داده های پژوهش حاضر برآزش دارد. در الگوی پنج عاملی حل مسئله اجتماعی (شکل ۱) عامل سبک اجتنابی (AS) از چهار متغیر مشاهده شده^۲ و عامل های جهت گیری مثبت نسبت به مسئله (PPO)، حل منطقی مسئله (RPS)، جهت گیری منفی نسبت به مسئله (NPO) و سبک تکانشی / بی دقتی (ICS) هر کدام از پنج متغیر مشاهده شده تشکیل شده است. همان طور که مدل پیشنهادی شکل ۱ نشان می دهد متغیر های مکنون^۳ با بیضی، متغیر های مشاهده شده با مستطیل و خطاهای اندازه گیری^۴ هر متغیر مشاهده شده با دایره مشخص شده است. در این الگو همه متغیرهای مکنون همبسته فرض شده اند. الگوی مذکور با استفاده از روش بیشینه احتمال^۵ مورد ارزیابی قرار گرفته است.

- 1 - Analysis of Moment Structure (AMOS)
- 2 - observed variable
- 3 - latent variable
- 4 - measurement error
- 5 - Maximum Likelihood

شکل ۱ ساختار پنج عاملی پرسشنامه حل مسئله اجتماعی - فرم کوتاه تجدید نظر شده. PPO = جهت گیری مثبت به مسئله؛ RPS = حل منطقی مسئله؛ AS = سبک اجتنابی؛ ICS = سبک تکانشی/بی دقتی و NPO = جهت گیری منفی نسبت به مسئله.

در این مطالعه الگوی نظری حل مسئله اجتماعی به وسیله تحلیل عاملی تأییدی مورد ارزیابی قرار گرفت. بررسی مجذور کای نشان داد مدل با داده ها برازش ندارد. به عبارت دیگر، $p < 0/05$ ، $df = 242$ ، $N = 528$ ، χ^2 (به این دلیل که مجذور کای به شدت تحت تاثیر حجم نمونه قرار دارد، شاخص های دیگر برازندگی از قبیل مجذور کای نرم شده (χ^2/df) مورد بررسی قرار گرفت. اگر چه هیچ قانون روشنی درباره ارزش قابل قبول مجذور کای نرم شده وجود ندارد، با این وجود اغلب صاحب نظران مجذور کای نرم شده کوچکتر از ۳ را نشان دهنده برازندگی مناسب مدل تلقی می کنند (گیلز، ۲۰۰۲). مجذور کای نرم شده در این پژوهش ۲/۰۷۹ بود که بیان کننده برازندگی قابل قبول مدل با داده است. بررسی دیگر شاخص های برازندگی مثل شاخص های AGFI، GFI، CFI و RMSEA نیز نشان داد که ارزش های به دست آمده به ترتیب، ۰/۸۹۷، ۰/۹۲۳، ۰/۹۰۵ و ۰/۰۴۵ است. این نتیجه در کل بیانگر آن است که SPS-R:SF از سطح مناسبی از روایی سازه برخوردار است. لازم به توضیح است مقادیر شاخص های برازندگی به دست آمده در پژوهش حاضر بسیار نزدیک به مقادیری است که توسط دیزریلا و همکاران (۲۰۰۲)، سو و شک (۲۰۰۵) و هاوکینز و همکاران (زیر چاپ) گزارش شده است. بنابراین، یافته های پژوهش حاضر تأیید دیگری بر روایی سازه پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده) فراهم آورد.

جدول ۴: بارهای عاملی و مقادیر مجذور همبستگی چندگانه (R^2) تحلیل عاملی تأییدی

گویه ها	عامل ها				
	PPO	NPO	RPS	AS	ICS
۴	۰/۳۵۶**				۰/۱۲۷
۶	۰/۵۸۶**				۰/۳۴۴
۱۳	۰/۴۱۱**				۰/۱۶۹
۲	۰/۵۴۳**				۰/۲۹۵
۷	۰/۷۴۵**				۰/۵۵۵
۲۲		۰/۶۱**			۰/۳۷۲
۱		۰/۵۰۶**			۰/۲۵۶
۱۲		۰/۷۰۲**			۰/۴۹۳
۳		۰/۶۰۹**			۰/۳۷۱
۸		۰/۵۴۷**			۰/۲۹۹
۲۱			۰/۶۸۹**		۰/۴۷۵

ادامه جدول ۴

۰/۴۱۹	۰/۶۴۷**	۲۰
۰/۱۸۸	۰/۴۳۴**	۲۵
۰/۲۲۵	۰/۴۷۵**	۲۴
۰/۲۵۶	۰/۵۰۶**	۱۶
۰/۳۳۷	۰/۵۸۶**	۱۸
۰/۲۳۶	۰/۵۸**	۱۵
۰/۵۱۰	۰/۷۱۴**	۱۱
۰/۲۷۴	۰/۵۲۳**	۹
۰/۲۳۵	۰/۴۸۵**	۱۹
۰/۳۵۰	۰/۶۹۲**	۱۰
۰/۲۷۳	۰/۵۲۳**	۱۴
۰/۳۱۱	۰/۵۵۷**	۵
۰/۲۵۳	۰/۵۰۳**	۲۳

**P < ۰/۰۱

بررسی بارهای عاملی و مقادیر مجذور همبستگی چند گانه (جدول ۴) نشان داد تمام مسیرهای مفروض از متغیرهای مکنون بر نشانگرها معنادار است ($P < ۰/۰۱$)، و منطبق بر دیدگاه تاباچینک و فیدل^۱ (۱۹۹۶)، به نقل از میرز، گامست و گوارینو^۲، (۲۰۰۶) که معتقدند بارهای عاملی کوچکتر از ۰/۳۲ ضعیف محسوب می شوند، هیچ کدام از بارهای عاملی کوچکتر از ۰/۳۲ نبوده و کمترین بار عاملی (۰/۳۵۶) متعلق به سؤال ۴ و بیشترین بار عاملی (۰/۷۴۵) متعلق به سؤال ۷ است.

بحث

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی ویژگی های روانسنجی پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده) بود. نتایج به دست آمده از اعتبار و روایی پرسشنامه مذکور حمایت و نشان داد عامل های پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده) از هماهنگی درونی مناسبی برخوردار است. بررسی هماهنگی درونی عامل های حل مسئله اجتماعی با استفاده از الفای کرونباخ نشان داد دامنه ضرایب الفای عامل های حل مسئله اجتماعی بین ۰/۶۸ تا ۰/۸۰ قرار دارد. پژوهش حاضر همسو با نتایج پژوهش سو و شک^۳ (۲۰۰۵) نشان داد از بین پنج عامل حل مسئله اجتماعی، سبک اجتنابی از بالاترین هماهنگی درونی ($\alpha = ۰/۸۰$) و جهت گیری مثبت نسبت به

1 - Tabachink & Fidel

2 - Meyers , Gamest, & Goarin

مسئله از پایین ترین هماهنگی درونی ($\alpha = 0/68$) برخوردار است. بررسی روایی سازه پرسشنامه حل مسئله اجتماعی با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی (روش تحلیل مؤلفه های اصلی) و تحلیل عاملی تأییدی، الگوی پنج عاملی پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده) را تأیید کرد. مقادیر شاخص های برازندگی χ^2/df , CFI, GFI, AGFI و RMSEA حاصل از تحلیل عاملی تأییدی نشان داد الگوی پنج عاملی با داده ها برازش قابل قبولی دارد. بدین ترتیب، نتایج پژوهش حاضر تمایز بین عامل های حل مسئله اجتماعی (جهت گیری مثبت نسبت به مسئله، جهت گیری منفی نسبت به مسئله، حل منطقی مسئله، سبک اجتنابی و سبک تکانشی/بی دقتی) که بارها به وسیله دیزریلا و نزو مطرح شده بود را نشان می دهد.

بررسی روایی همگرای پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده) با استفاده از پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت نیز نشان داد عامل های انطباقی حل مسئله (جهت گیری مثبت نسبت به مسئله و حل منطقی مسئله) با روان رنجورخویی همبستگی منفی و با دیگر عامل های شخصیت همبستگی مثبت دارد و عامل های غیر انطباقی حل مسئله (جهت گیری منفی نسبت به مسئله، سبک اجتنابی و سبک تکانشی / بی دقتی) با عامل روان رنجورخویی همبستگی مثبت و با دیگر عامل های شخصیت همبستگی منفی دارد. جهت روابط عامل های پرسشنامه حل مسئله اجتماعی و پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت در جهت مورد انتظار و همسو با یافته های پژوهش مک موران، آگان، بلار و ریچاردسون^۱ (۲۰۰۱) بود.

مطالعه حاضر قادر به بررسی روایی پیش بین^۲ پرسشنامه حل مسئله اجتماعی نبود، لذا، لازم است تا مطالعات آتی با بررسی توانایی پرسشنامه در پیش بینی عملکرد یا نتایجی که از لحاظ نظری سازه های مرتبطی هستند (از قبیل علائم افسردگی، توانایی سازگاری و کفایت اجتماعی^۳) قابلیت های آن پرسشنامه را مورد بررسی قرار دهند. از طرف دیگر این مطالعه به جامعه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی و گروه سنی ۳۲-۱۷ محدود شده است، از این رو نتایج آن قابل تعمیم به جوامع و گروه های سنی دیگر نیست، بنابراین، لازم است در مطالعات آتی ویژگی های روانسنجی پرسشنامه حل مسئله اجتماعی (فرم کوتاه تجدید نظر شده) در جوامع و گروه های سنی دیگر نیز مورد مطالعه قرار گیرد. به علاوه، مطالعه حاضر نشان داد حذف سوال ۱۷ که از بار عاملی ضعیفی برخوردار است، شاخص های برازندگی الگوی پنج عاملی پرسشنامه را افزایش می دهد، به تبع آن، لازم است در پژوهش های آینده محتوای سوال ۱۷ بیشتر مورد توجه قرار گیرد. شاید یکی از دلایل ضعف سوال ۱۷ ناشی از بیان منفی آن در پژوهش حاضر باشد (حل مسائل را تا جایی به تعویق می اندازم که دیر نشود). بنابراین، پیشنهاد می شود در مطالعات آتی سوال ۱۷ همانند دیگر سوالات عامل سبک اجتنابی به صورت (حل مسائل را تا جایی به تعویق نمی اندازم که دیر شود) مثبت بیان شود. بدیهی است که در این صورت شیوه نمره گذاری آن با دیگر سوالات عامل سبک اجتنابی متفاوت خواهد بود و باید به صورت معکوس نمره گذاری گردد.

در پایان، با در نظر گرفتن اهدافی که فرم کوتاه پرسشنامه حل مسئله اجتماعی دنبال می کند، می توان گفت این پرسشنامه به صورت فردی یا گروهی در موارد زیر قابل استفاده است: به عنوان ابزار غربالگری و تشخیصی برای

1 - Egan, Blair & Richardson
2 - predictive validity
3 - social competence

شناسایی موقعیت هایی که در آن افراد نیازمند بهره گیری از مداخلات آموزشی و بالینی هستند، برای اندازه گیری کفایت اجتماعی آن دسته از افرادی که در دوره های آموزش مهارت های اجتماعی شرکت می کنند و برای آن دسته از پژوهش هایی که هدف آنها بررسی رابطه بین حل مسئله اجتماعی و دیگر سازه های روانشناختی است. در مجموع، این پرسشنامه می تواند در گستره ای از موقعیت های بالینی، آموزشی و پژوهشی، مراکز مشاوره، مراکز روانپزشکی، موسسات خدمات اجتماعی، اصلاحی و درمان سوء مصرف مواد و الکل نیز به کار گرفته شود.

منابع

گراوند، ف.، شکری، ا.، افضلی، م. ح. و طولابی، س. نسخه فارسی فهرست پنج عامل بزرگ شخصیت: ساختار عاملی، روایی و پایایی. *دوفصلنامه روانشناسی معاصر* (زیر چاپ).

- D’Zurilla, T. J., & Nezu, A. M. (1990). Development and preliminary evaluation of the social problem-solving inventory (SPSI), psychological assessment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2, 156–163.
- D’Zurilla, T.J., & Nezu, A.M. (2001). Problem-solving therapies. In K.S. Dobson (Ed) *Handbook of Cognitive-Behavioral Therapies*, 2nd edn. New York: Guilford Press.
- D’Zurilla, T. J., Nezu, A. M., & Maydeu-Olivares, A. (2002). *Manual for the social problem solving inventory-revised*(pp.211-244). Nourth Tonawanda, TY: Multi-Health Systems.
- D’Zurilla, T. J., Nezu, A. M., & Maydeu-Olivares, A. (2004). Social problem solving: Theory and assessment. In E. Chang, T. J. D’Zurilla, & L. J. Sanna (Eds.), *Social problem solving: Theory, research, and training* (pp. 11–27). Washington, DC: American Psychological
- Felce, D. & Perry, J. (1995). Quality of life: Its definition and measurement, *Research in Developmental Disabilities*, 16, 51–74.
- Giles, D. C. (2002). *Advanced research methods in psychology*: New York: Rout ledge.
- Howkins, D., Sofronoff, K., & Sheffield, J. (in press). Psychometric properties of the social problem solving inventory-revised short-form: Is the short form a valid and reliable measure for young adults, *Cognitive Therapy Research*, xxx, xxx-xxx
- Jaffee, W. B., & D’Zurilla, T. J. (2009). Personality, Problem Solving, and Adolescent Substance Use, *Behavior Therapy*, 40, 93–101.
- John, O. P. & Srivastava, S. (1999). *The big five taxonomy: history, measurement, and theoretical perspectives*. Pervin, L.A. & John, O. P. (Ed.), *Handbook of Personality Theory and Research*. (pp. 102-138). The Guilford Press.
- Korotkove, D., & Hannah, T. E. (2004). The five-factor model of personality: strengths and limitations in predicting health status, sick-role and illness behaviour. *Personality and Individual Differences*, 36, 187-199.
- Maydeu-Olivares, A., & D’Zurilla, T. J. (1996). A factoranalytic study of the social problem-solving inventory: An integration of theory and data. *Cognitive Therapy and Research*, 20, 115–133.
- McMurrin, M., Egan, V., Blair, M. & Richardson, C. (2001). The relationship between

- social problem-solving and personality in mentally disordered offenders, *Personality and Individual Differences*, 30 , 517- 524.
- McMurrin. M., & McGuier.J.(2005). *Social problem solving and offending , evidence,evaluation and evolution*,Atrium, Southern Gate, Chichester,West Sussex, John Wiley & Sons Ltd.
- Meyers,L.S , Gamest.G., & Goarin,A.J. (2006).*Applied multivariate research, design and interpretation*, Thousand oaks. London. New Deihi, Sage publication.
- Nezu, A. M. (2004). Problem solving and behavior therapy revisited. *Behavior Therapy*, 35, 1–33.
- Rammstedt, B., & John, O. P. (in press). Measuring personality in one minute or less: A 10-item short version of the Bif Five Inventory in English and German. *Journal of Research in Personality*,xxx,xxx-xxx.
- Siu, A. M. H., & Shek, D. T. L. (2005). Relations between social problem solving and indicators of interpersonal and family well-being among Chinese adolescents in Hong Kong. *Social Indicators Research*, 71, 517-539.
- Wallander, J.L., Schmitt.M., & Koot.H.M.(2001).Quality of life measurement in children and adolescents: Issues, instruments and applications, *Journal of Clinical Psychology* , 57, 571–585.